

Ga je mee vannacht?

10 jaar Nacht van de Literatuur

Verhalen en gedichten over Oorlog en Vrede

Gedichten van stadsdichters
& een korte geschiedenis

10 jaar Nacht van de Literatuur
Verhalen en gedichten over Oorlog en Vrede

10 jaar Nacht van de Literatuur
Verhalen en gedichten over Oorlog en Vrede

Verhalen van de schrijfwedstrijd
over Oorlog en Vrede, 2025

Georganiseerd door de
Stichting Nacht van de Literatuur, Amersfoort

Met
Gedichten van de stadsdichters

En
Een overzicht over 10 jaar door Guido de Wijs

Colofon

Deze uitgave verschijnt ter gelegenheid van de 10e Nacht van de Literatuur in 2025. In het kader van 80 jaar bevrijding werd door de organisatie een verhalenwedstrijd uitgeschreven met als thema Oorlog en Vrede.

Jury volwassenenprijs: Gijs van Keulen, Sebastiaan Spiekerman, Guido de Wijs.

Jury jongerenprijs: Tanja ter Brake, Lies Pannevis, Mijke Pelgrim.

De Nacht van de Literatuur 2025 kwam mede tot stand door bijdragen van:

Gemeente Amersfoort

Wilco Drukkerij

Uitgeverij Thieme Meulenhoff

Scripta Video

De Vrije Uitgevers

Vormgeving: DTP Express, Utrecht

Druk: CB POD, Culemborg

© 2025 - Stichting Nacht van de Literatuur & de auteurs

Inhoud

Voorwoord	7
Nacht van de Literatuur 10 jaar Guido de Wijs	9
11 verhalen over Oorlog en Vrede Verhalen van de volwassenen	13
3 verhalen over Oorlog en Vrede Verhalen van de jongeren	37
8 gedichten Amersfoortse Stadsdichters	45

Voorwoord

Dit is een feestelijke bundel. De Nacht van de Literatuur viert haar 10de verjaardag en dat gebeurt in de 90ste Boekenweek. Deze twee jubilea vallen samen met het feit dat we in 2025 al 80 jaar in vrijheid leven en dat Amersfoort een jaar lang Garnizoenstad is. Een mooie aanleiding voor de organisatie van de Nacht van de Literatuur om een schrijfwedstrijd te organiseren met als thema ‘Oorlog en Vrede’. Die wedstrijd sloeg aan, er kwamen maar liefst 100 inzendingen binnen. De twee jury’s, één voor de volwassenen-inzendingen en één voor de jongeren-inzendingen, hebben alle verhalen (en ook een paar gedichten) zorgvuldig beoordeeld en inmiddels zijn de winnaars bekend. In dit boekje vindt u de namen van die winnende schrijvers plus een selectie van de allerbeste verhalen van de schrijfwedstrijd.

Verder treft u een gelegenheidsgedicht aan van onze huidige stadsdichter Tanja ter Brake. Ook de oud-stadsdichters van Amersfoort hebben gedichten geschreven over Literatuur of Oorlog en Vrede; ook die zijn in dit boekje verzameld.

Natuurlijk mag een verslag over de geschiedenis van de 10-jarige Nacht van de Literatuur in Amersfoort niet ontbreken. Vanwege de feeststemming starten we daar maar mee. Hoe is dit literatuurfestival begonnen? Hebben lezers en lezeressen in en rond Amersfoort belangstelling voor presentaties van beroemde schrijvers en aanstormend taaltalent? Nou, u leest het goed: Amersfoort is natuurlijk een keistad maar ook zeker een Taalstad. De Eem meandert: proza en poëzie kronkelen en slingeren uitbundig mee.

Guido de Wijs
Maart 2025

Nacht van de Literatuur 10 jaar

De *Nacht van de Literatuur* (hierna NvdL) is niet echt een náchtfestival. Het is een ávondfestival, ook al duurt het erop aansluitende Slotfeest tot in de late uurtjes.

De naam is ontleend aan de *Nacht van de Poëzie* in de stad Utrecht.

De initiatiefnemers Ben Stoelinga en Guido de Wijs wilden al in 2014 voor alle lezers in Amersfoort graag een festival over boeken - proza en poëzie - met bekende schrijvers en aanstormend lokaal schrijftalent. Ze gingen aanvankelijk uit van één locatie, maar al gauw ontstond het plan om het festival in De Bibliotheek Eemland te organiseren met simultaan lezingen en workshops in enkele historische monumenten rond het Eemplein. Zou dit concept aanslaan in Amersfoort?

Wat voorafging

De NvdL kwam niet uit de lucht vallen. Adri Baijens en Lex van de Haterd organiseerden van 2002 tot en met 2011 maar liefst 19 literaire diners, onder de vlag van SLEE (Stichting Literaire Evenementen Eemland) in Restaurant *De Proeftuin* van het Vakcollege Amersfoort. Toen zij besloten te stoppen, namen Ben Stoelinga en Guido de Wijs het literatuur-stokje over. Leerhotel Het Klooster werd de nieuwe locatie van het Literair Diner voor drie seizoenen (2012/2013/2014). Daarna verhuisde het Literair Diner naar het KAdECafé aan het Eemplein voor de seizoenen 2015 en 2016. Elk jaar waren er drie bijeenkomsten. In nauwe samenwerking met Karin Horst van de Bibliotheek Eemland werd voor elk diner een speciaal programma bedacht en gaandeweg aangesloten bij het thema van de nationale Boekenweek of de Maand van het Spannende Boek. Zo kwamen onder anderen Jan Terlouw, Ivo de Wijs, Gerbrand Bakker, Jaap Robben, Frank van Pamel en Sidney Vollmer optreden. Elk diner werd geopend door de dan dienstdoende Stadsdichter van Amersfoort: in de loop der tijd waren dat David van den Bosch, Arjen van der Linden, Cees van Weerd, Nynke Geertsma en Eva Vleeskruyer.

Nacht van de Literatuur

Ben Stoelinga liep in juni 2013 door het Leerhotel Het Klooster, zag dat er meer dan 20 hotelkamers waren en bedacht op dat moment de *Nacht van de Literatuur*: eerst een attractief avonddiner met literatuurvoordrachten en daarna slapen op dezelfde locatie. Dan 's morgens ontbijt op bed, aangeboden door wakkere auteurs die een passende tekst voordragen vol zoemende reiswekkers en koffiegerechten. Dat alles onder het motto *Dichter bij het bed*.

Het zou nog een paar jaar duren voordat de eerste NvdL in een totaal andere vorm van de grond kwam. Pas op 19 september 2015 vond de allereerste NvdL plaats in nauwe samenwerking met De Bibliotheek Eemland. De officiële opening vond plaats bij de Onze Lieve Vrouwetoren. Op het Kleine Spui stond een Boekenmarkt, er waren veel poëziedeclamaties in De Drie Ringen, Karin Horst interviewde Ronald Giphart in het KAdECafé, dichteres Tjitske Jansen droeg voor uit eigen werk in een rondvaartboot van de Waterlijn en er was een optreden van Rosita Steenbeek.

De tweede NvdL vond plaats op 24 september 2016. Griet Op de Beek, Paulien Cornelisse en Wilfried de Jong traden op in bomvolle zalen. Op *De Inspiratieboot* presenteerde Ingmar Heytze zijn gedichten voor leerlingen van het Gymnasium Amersfoort Johan van Oldenbarnevelt en het Corderius College.

Ook de derde, vier en vijfde editie van de NvdL waren een doorslaand succes. Met optredens in 2017 van Herman Koch, Menno Wigman (die op ons stond te wachten voor het station van ... Apeldoorn, hij had zich vergist), Marjan Berk en de toen nog vrijwel onbekende Marieke Lucas Rijneveld (nu Lucas Rijneveld). In 2018 kwamen Adriaan van Dis, Murat Isik, Özcan Akyol (EUS) en Eva Hoeke naar Amersfoort en in 2019 waren er presentaties van Peter Buwalda, Manon Uphoff, Niña Weijers, Diggy Dex, Nicolaas Matsier en Rob van Essen.

Corona

In 2020 gooide corona roet in het eten. De NvdL kon niet doorgaan met publiek. De organisatie besloot van de nood een deugd te maken. Eerst met een *Avond van het Boek* met optredens van Lucas Rijneveld en Hanna Bervoets in een kale en lege bibliotheekzaal, waarbij de interviews door tv-presentator Tim den Besten via een livestream in heel Nederland te volgen waren.

In 2021 en 2022 volgden noodgedwongen afgeslankte edities van de NvdL met bezoekers op anderhalve meter afstand van elkaar. Er was slechts één locatie: de grote zaal van de bibliotheek met een beperkt aantal schrijvers: in 2021 waren er presentaties van Tommy Wieringa, Auke Hulst en Tobi Lakmaker; in 2022 interviewde Onno Blom de winnares van de NS Publieksprijs Lale Gül en de winnaar van de P.C. Hooftprijs 2022 Arnon Grunberg.

Boekenweek

Besloten werd om de NvdL te verplaatsen van september naar de Boekenweek. Zo kreeg de werkgroep NvdL meer tijd om het festival voor te bereiden en de kans om mee te liften met de publiciteit rond de jaarlijkse Boekenweek eind maart en de CPNB (Propaganda van het Nederlandse Boek).

Corona was inmiddels het land uit en het was weer mogelijk een compleet programma te organiseren. In 2023 kwamen Judith Koelemeijer, Raoul de Jong, Philip Huf, Boyband - de literaire boyband en Edward van de Vendel optreden. In 2024 lukte het Karin Horst van De Bibliotheek Eemland om het gehele gezin Chabot, dat het Boekenweekgeschenk had geschreven, te contracteren. Ook de Dichter des Vaderlands Babs Gons, Marcel van Roosmalen en Connie Palmen traden op. Mieke van der Weij interviewde Pieter Waterdrinker.

10 jaar

Dit jaar - 2025 - bestaat de NvdL dus 10 jaar. Er is een fantastisch programma (wie weet er een goed Nederlands woord voor *line-up*?) op zaterdag 22 maart met o.a. optredens van de Boekenweekgeschenkwinnaar Gerwin van der Werf, met Rob van Essen die reeds twee keer de Libris Literatuurprijs won, met de Marokkaans-Nederlandse schrijver Abdelkader Benali van wie onlangs de roman *De Opdracht van de Moor* verscheen, met de populaire schrijfster Anya Niewierrra (literaire thrillers) en Lucky Fonz III presenteert zich met zijn debuutroman.

Schrijfwedstrijd

De 10de NvdL organiseerde in 2025 ook een schrijfwedstrijd naar aanleiding van 80 jaar bevrijding. Thema van de wedstrijd was 'Oorlog en Vrede'. Er kwamen maar liefst 100 inzendingen binnen (de winnaars en genomineerden vindt u elders in deze bundel) en zaterdag 22 maart werden de winnaars bekendgemaakt.

Samenwerkingsovereenkomst

Tot slot is het goed om te vermelden dat er een samenwerkingsovereenkomst tot stand is gekomen tussen de Stichting Nacht van de Literatuur en De Bibliotheek Eemland. De bibliotheek ondersteunt de NvdL financieel en faciliteert.

tekst: Guido de Wijs, met veel dank aan Lex van de Haterd (AMERSFOORT & DE LITERATUUR)

Schrijfwedstrijd Nacht van de Literatuur

Maandag 3 maart zijn de jury's van de schrijfwedstrijd van de Nacht van de Literatuur bij elkaar gekomen en hebben de jury van de volwassenen- en jongerenwedstrijd Oorlog en Vrede besloten 14 van de in totaal 100 inzendingen op de shortlist te zetten, 11 in de categorie volwassenen en 3 in de categorie jongeren.

De jury van de volwassenen schrijfwedstrijd (Gijs van Keulen, Guido de Wijs en Sebastiaan Spiekerman) hebben 82 inzendingen beoordeeld en de jury van de jongerenwedstrijd (Tanja ter Brake, Mijke Pelgrim en Lies Pannevis) 18 inzendingen waarbij alle inzendingen werden beoordeeld op thema, verhaal en taalgebruik.

Aan de schrijfwedstrijd Oorlog en Vrede deden 100 mensen mee waarvan 82 volwassenen en 18 jongeren in de leeftijd van 14 tot en met 80 jaar. 42 komen uit Amersfoort, 49 uit de rest van Nederland en 9 inzendingen vanuit België (7), Frankrijk (1) en Duitsland (1), uiteraard allemaal in het Nederlands geschreven.

Opvallend is dat 62 inzendingen gaan over gewapende conflicten in de wereld, waarvan de meeste over de Tweede Wereldoorlog (32), maar ook oorlog in Oekraïne, het Israëlisch – Palestijns conflict, Afghanistan, Indonesië, Rusland en Georgië komen aan de orde evenals 29 verhalen die over oorlogen in het algemeen gingen zonder er één specifiek te noemen. 17 inzendingen gaan over een persoonlijke of traumatische ervaring die niet met een gewapend conflict te maken heeft maar door de inzenders met het thema Oorlog en Vrede worden geassocieerd.

De twee jury's zijn erg te spreken over de kwaliteit van de inzendingen qua thematiek, verhaal en schrijfstijl en hebben de verhalen met veel plezier en interesse gelezen en willen alle inzenders graag bedanken voor hun bijdrage. Wij zijn verrast door het groot aantal inzendingen, dit laat zien dat het thema Oorlog en Vrede velen aanspreekt. Dat veel inzendingen daarbij een somber beeld opleveren wat betreft de huidige status van Oorlog en Vrede was te verwachten gezien wat er nu allemaal internationaal speelt.

De winnaars in beide categorieën zullen op 22 maart 2025 in de bibliotheek van het Eemhuis in Amersfoort tijdens de Nacht van de Literatuur bekend worden gemaakt.

Verhalen van de volwassenen

Aan tafel

Igor Znidarsic

*

Het diner der Veroveraars

Livia Beaufort

*

De Stenen man

Emma Beaujon

*

Maanland

Jisse Böhne

*

Tante Oelek

Dave Boomkens

*

Ten strijde tot ik er bij neerval

Cindy Tenbült

*

Buddy check

Charlotte Dekker

*

Fout na de oorlog

Alet van 't Eind

*

Gewonden aan het thuisfront

Jaimy Pieterse

*

Vredestijd

Jeroen Redegeld

*

Samen zijn

Annemieke Taffijn

Aan tafel

Met nog geen honderd armoedig bewapende revolutionairen staan we tegenover een minstens vijf keer zo grote legermacht, die bovendien beschikt over artillerie en tanks, oorlogstuig waar wij alleen maar van kunnen dromen.

Het verzet tegen het dictatoriale regime was ruim een jaar geleden begonnen. De eerste dagen werden de met spandoeken door de stad paraderende studenten door de autoriteiten nog ongemoeid gelaten, maar toen steeds meer burgers zich bij de demonstraties aansloten, grepen de zwartgemaskerde ordetroepen hard in. Na afloop lagen er tientallen lijken te bloeden in de straten. Het werkte; het tegengeluid verstomde abrupt. Het was toen dat ik koos voor gewapend verzet. Voor zover je van een keuze kunt spreken, want eigenlijk werd ik ertoe gedwongen. Het was of ten onder gaan of ten strijde trekken. Binnen enkele maanden had ik dit opstandelingenleger bij elkaar gescharreld. Met moeizaam bij elkaar geritseld wapentuig, voornamelijk roestige pistolen en oude geweren, trokken we ten strijde. Aanvankelijk vol goede moed, verblind door de overtuiging dat wij het gelijk aan onze kant hadden. Maar een jaar later is het zootje ongeregeld flink uitgedund en zijn onze dromen vervlogen.

Vandaag hebben ze ons helemaal tot in de hoek teruggedreven. We houden ons nu schuil achter twee poten van de antieke secretaire. Iets verderop hebben zich in een tapijtplooi twee van mijn moedigste verkenners ingegraven. Ze geven elke verandering, elke beweging in de linies van de vijand via een walkietalkie door aan de mannen hier achter de poten.

We kunnen de gehelmdes klootzakken zonder verrekijker zien, zo dicht zijn ze ons genaderd. Na de laatste aanval, die we – o wonder – deels hebben kunnen afslaan, hebben ze zich in twee groepen gesplitst. De ene groep heeft zich verschanst achter de pot van de gatenficus, waar de andere is gebleven blijft een raadsel. Mogelijk heeft die positie gekozen achter het gordijn, om zo een aanval vanuit de flank voor te bereiden.

Het zou regelrechte zelfmoord zijn om te proberen uit te breken, hetzij als aanval hetzij als vlucht. We zouden in het open veld dat ons van hen scheidt allemaal neergemaaid worden. De een na de ander zou als een dominosteen omkukelen. De poes, die naast de bank op het tapijt ligt te slapen, zou een mogelijke uitweg kunnen bieden. Met een afleidingsmanoeuvre is die misschien te bereiken, maar wat als Pluis opeens wakker wordt en besluit om aan de wandel te gaan? Dan is het prijschieten.

Afwachten dan maar, en er maar het beste van hopen? Nee, dat zou uiteindelijk neerkomen op omkomen van honger en dorst. We kunnen namelijk niet worden bevoorraad, stel dat iemand op het idee zou komen, want achter ons rijzen rotsen zo steil al een muur op naar het onherbergzame gebergte daarachter.

Het is kortom hopeloos. We zitten als ratten in de val.

Al deze gedachten dwalen door mijn hoofd, dat wil zeggen door het brein van de charismatische El Guerillo, de aanvoerder van de opstandelingen, die

wanhopig probeert een uitweg te vinden uit de benarde situatie. Nu hij alles nog eens op een rijtje heeft gezet en de voor- en nadelen van alle mogelijke scenario's tegen elkaar heeft afgewogen, ziet hij nog maar één mogelijkheid: een verrassingsaanval. Waarschijnlijk zal niemand die overleven, en dat is misschien maar goed ook, want het laatste wat je wilt is gevangengenomen worden door die sadisten, maar we zullen in ieder geval wel een aantal van die klerelijers in onze val meeslepen. We gaan onze huid hoe dan ook duur verkopen.

Ik roep mijn mannen bij elkaar en begin orders uit te delen. Onbewogen, met slechts een kort hoofdknikje, horen ze de instructies aan en beginnen geroutineerd aan de voorbereidingen. Ze checken hun wapens, verdelen de schaarse munitie, nemen hun posities in, een enkeling slaat een kruisje, klaar voor de eindstrijd, klaar om te sterven voor de vrijheid en voor een betere wereld.

Op dat moment steekt mijn moeder haar hoofd door de deuropening en roept: 'Eten!'

Ik raap mijn gehavende soldaatjes op en stop ze in de blikken Droste-doos waarin ik ze altijd bewaar. Mijn vriendje doet iets langer over het opruimen van zijn speelgoedarsenaal. Als hij aanschuift zit ik al aan tafel, met het beste stuk kip op mijn bord.

Igor Znidarsic

Winnaar schrijfwedstrijd volwassenen

Het Diner der Veroveraars

In een grijze, kille ruimte staat een ronde houten tafel, gedekt met een katoenen kleed, hoge kaarsen en karaffen wijn. De Keizer betreedt de kamer met grootste pas, alsof een onzichtbaar publiek hem toejuicht. Hij kijkt om zich heen, trekt een wenkbrauw op en laat een schamper lachje horen. “Een keizerlijk diner, en toch maar één soort wijn.” “Wijn”, klinkt droogjes door de kamer. De Edelman zit al aan tafel, onbeholpen op zijn zij leunend. “Wat jij wijn noemt, is voor mij slechts geperste druif.” Het geluid van zware laarzen galmt nu door de kamer. De Dictator zet een fles rum op de tafel en spreekt: “Wijn is voor decadente aristocraten. Rum, kameraden, is de drank van overwinnaars.”

Uiteraard escaleert het gesprek onmiddellijk. De spanning hangt in de lucht als een geladen kanon, terwijl de Keizer zijn glas vult. Hij tikt met zijn vinger op de rand. “Wat weten jullie barbaren van finesse?”, vraagt hij zijn tafelgenoten. De Dictator gooit zijn drank achterover, en gromt: “Het enige wat telt, snob, is macht. Mijn volk at stenen en bleef mij volgen. Controle, dát is kracht.” De tafel verandert daarop in een slagveld van woorden. De Keizer roept dat zijn beschaving de perfecte balans vond tussen macht en cultuur. De Edelman houdt tegelijkertijd een monoloog over zijn aristocratische idealen, en de Dictator wuift alles weg met de verkondiging dat erfgoed en idealen niets betekenen zonder angst en bloed.

Tè midden van dit tumult opent de Gastheer, gehuld in een versleten mantel, de deur. Hij zet een mandje met brood op tafel en schuift stilletjes aan. De drie ego’s merken hem pas op als hij wat brood pakt en in de wijn doopt. “Wie liet deze boerenkinkel binnen?” roept de Edelman. Ook de Keizer kijkt geïrriteerd naar de Gastheer, maar besluit zijn aandacht elders te houden. “Een leger marcheert op een volle maag,” verklaart hij, terwijl hij een stuk stokbrood omhooghoudt als een koninklijke scepter. “In mijn rijk”, zegt de Edelman met een spottende glimlach, “was eten een kunst. Jouw volk zou een gouden bord niet herkennen, zelfs als het ze werd aangeboden.” “Eten is voor zwakken”, bromt de Dictator. “Mijn volk had niets nodig, slechts een doel.” De Gastheer blijft stil, maar de Edelman snuift. “En jij? Heb jij een mening, simpele ziel?” De Gastheer haalt alleen wat onbeholpen zijn schouders op. De heren wenden zich weer tot elkaar en besluiten dat het tijd is voor een discussie over strategie. “Dictator, jij bent niets meer dan een despoot zonder visie”, sneert de Edelman. “En jij,” antwoordt de Dictator met een grimas, “verwerft status met jouw afkomst, niet door talent.” “Jullie hebben allebei ongelijk”, zegt de Keizer terwijl hij zijn glas heft. “Ik ben degene die macht en cultuur verenigt. Mijn rijk is de standaard voor beschaving.”

Plots, als de discussie zo luid wordt dat de glazen ervan trillen, slaat de Gastheer met zijn vuist op tafel. Het geluid is niet hard, maar maant de kamer tot stilte. De Keizer, altijd de eerste om te spreken, vraagt spottend: “En wie denk jij wel niet dat je bent?” “Inderdaad”, beaamt de Edelman, “hoe durf je

ons zo te onderbreken?” De Gastheer leunt achterover en neemt de tijd. Dan zegt hij kalm: “Ik ben de Gastheer en eregast van dit diner.” De drie ego’s kijken elkaar aan en barsten vervolgens in lachen uit. “Eregast!” roept de Keizer, tranen van het lachen in zijn ogen. “Jij bent geen edelman, geen leider, geen keizer. Jij bent niets!” “U kweekt geen bloedbaden”, zegt de Dictator, zijn lach verstikkend in een cynische grimas. “Geen angst. Geen offers.” De Edelman schenkt zichzelf nog een glas in en grijnst: “Ik ontmoet de grootste geesten uit de geschiedenis, maar jouw naam komt mij niet bekend voor. Een gesprek ben je nauwelijks waard.” De Gastheer haalt zijn schouders op. “Natuurlijk niet”, zegt hij kalm, “Mijn naam is Vrede. U heeft geen weet van mijn bestaan, omdat u mij altijd verdringt.” Hij staat op en loopt naar de deur. Daar keert hij zich nog eenmaal om: “Ik ben wellicht geen grote naam in de geschiedenis en een stille figuur. Toch heb ik u hier samengebracht. Toch is het mijn aanwezigheid, waardoor u voor het eerst deze avond eensgezind bent geraakt, nietwaar?”

Met die woorden verdwijnt Vrede, de eregast. De grijze kamer blijft achter, gevuld met drie ego’s die onmiddellijk in discussie vervallen over hun interpretaties van de woorden van de Gastheer. De stilte wordt opnieuw vervangen door hun eeuwige strijd.

Livia Beaufort

De Stenen man

De honger was het ergste. Je ziet het aan mijn stenen ribben. Mijn jas en broek slobberen om mijn lichaam. Een konijn gaat voorbij langs mijn klompen, een buizerd boven mijn kale hoofd. Met verbazing kijk ik naar de vuisten die uit mijn mouwen steken en te zwaar lijken voor de polsen. Zijn dat mijn handen?

Ze zonken diep in de droge aarde van de Rozentuin. Zo noemden ze de plek waar ze je lieten branden in de zon tot je omviel. Je hoefde er niet veel voor te doen om daar terecht te komen. Je was enkel een manier om hun honger te stillen, hun onverzadigbare lust naar macht. Wij zijn hier de baas wilden ze zeggen. Een oorlog begint om land en wordt gevuld door machtswellust, dat heerlijke gevoel dat iedereen kent. Daar in de Rozentuin probeerde ik niet te denken aan hun verloren zielen. Ik keek naar mijn eigen handen in de droge aarde en dacht aan waar ze eerder waren.

Ze kneedden het zware brooddeeg, want ik was bakker. Als de winkel openging moesten de grote donkere broden en de kleine bollen met rozijnen klaarliggen. Het mooiste kind is er zo eentje die in een bolletje hapt en tevreden grijnst. Of misschien waren mijn handen zacht, zonder eelt behalve bovenaan de vinger waar de pen drukt, want ik was schrijver. Als een verhaal klaar was, deed ik mijn geheime wereld open en mocht iedereen het lezen. Het kan ook zijn dat mijn handen altijd al in de aarde thuishoorden, omdat ik aardappels verbouwde, kolen en kleurige wortels. In ieder geval streelden ze graag, jouw gezicht, een heup, de zachte haren. Ik hoop dat jij veilig bent.

Nu sta ik hier en kijk over het smalle pad dat tussen hoge aarden wallen loopt. Wie dit lange pad afliep, wist dat de dood wachtte aan het eind. Ogen zochten de hoge wal af en schoten heen en weer, snel als de gedachten erachter. Heb ik nog een slim idee, kan ik er nog tussenuit? Anderen hadden de moed opgegeven en fluisterden de mooiste woorden die ze nog gezegd wilden hebben. Schoonheid kan houvast bieden ten tijde van gruwel. Dege-
nen die achter de gevangenen liepen, zij met de geweren, lachten om flauwe moppen of bromden met een barse stem, want dat hielp hen om te geloven in hun gelijk. De winnaars fusilleren de verliezers. Wie zou je liever willen zijn? Dat is nog niet zo makkelijk te beantwoorden.

Ik sta hier in weer en wind, blij dat ik van steen ben als de zon op mijn hoofd brandt of regen me striemt. Het voordeel van steen is dat ik geen honger voel en met mededogen kan neerkijken op het leven om me heen. Ik stijg uit boven de walging die geweld en hebzucht oproepen. Het is een gevoel dat je moeilijk kunt onderdrukken als je van vlees en bloed bent. De mensen aan mijn voeten noemen mijn verschijning treurig of krachtig, maar wat ze eigenlijk zien is onverzettelijke hoop. Je herkent het bij jonge mensen die strijden voor recht. Ze zijn met velen, in soorten en maten. Hun wilskracht is groot en ze zijn tot alles bereid. Ze worden soms tuig genoemd,

maar ze zijn student of bakker, ze verbouwen groenten en vertellen verhalen.
Ze hebben lief.

Emma Beaujon

Maanland

Ons huis heeft zojuist haar laatste adem uitgeblazen. Van de muren die ons op stormachtige herfstavonden omarmd en beschermd hebben, is niets meer over. Ik ben er opgegroeid. Heb er gewoond tot ik naar de stad verhuisde om te studeren. Elke kier van dit huis was me bekend. Elke krakende traptree. Ik herinner me hoe, tijdens de schemering, de schaduwen door de kamer over de meubels gleden als een strelende hand.

Op de plaats waar nu de uiteengerukte ledematen van ons huis liggen, stond ooit de eettafel. Ik heb me daaraan vastgehouden toen ik leerde lopen. We hebben er talloze keren slaperig onze havermout gegeten in de ochtend, de kaarsjes op verjaardagstaarten uitgeblazen, ruzie gemaakt, liedjes gezongen, geluisterd naar de eerste verontruste radioberichten.

Ik ben opgelucht dat mijn ouders dit niet hoeven te zien. Het verkoolde hout, de dakpannen die als kruimels over de grond verspreid liggen. Dit huis was hun eerste kind. Ze hadden alles zelfgemaakt. Mijn vader deed het houtsnijwerk. Mijn moeder maakte de muurschilderingen. De trapleuning vond ik het mooist. Die slingerde omhoog als een wijnrank: het uiteinde bestond uit een wijd opengesperde drakenkop die zijn gespleten tong toonde. "De draak beschermde het huis", zei mijn vader om mij gerust te stellen wanneer ik 's avonds niet durfde te gaan slapen.

Wanneer ik me op een van de lange zondagen verveelde, ging ik op de trap zitten en keek ik net zolang naar mijn moeders muurschilderingen tot ze tot leven kwamen. Ze had dorpstaferelen geschilderd vol dansende bewoners, dieren en uitbundig gekleurde planten en bloemen. Als ik daar zat bedacht ik allerlei avonturen die ik opschreef in een oud, beduimd schoolschrift dat ik bewaarde in de bovenste la van mijn bureau.

Rood was mijn moeders lievelingskleur. Ze vond het een warme kleur. Later zou ik begrijpen waarom dat belangrijk voor haar was. Ze had in dit huis met mijn vader een nieuw leven willen scheppen. Het mocht ons aan niets ontbreken. Ik denk aan de rode vlammenzee die hier uren geleden moet hebben gewoed en vraag me af of ze nog geprobeerd hebben het huis te ontvluchten.

Zijn ze gestikt toen ze halverwege waren? Of heeft de inslag hen direct geraakt? Waren ze samen of alleen toen het gebeurde? Wie stierf er eerst en wie als tweede? Ze zijn nu meer dan ooit vervlochten met het huis. Ze delen zelfs de as. Uit mijn rugzak haal ik een plastic boterhamzakje en vul het met wat as, daarna knoop ik hem stevig dicht. In de verte hoor ik een luchtalarm aanzwellen. Nog tien minuten tot de volgende aanval. Ik wil me omdraaien, maar zie plots iets tussen de brokstukken liggen. Vlugs grijp ik het mee.

De bus rijdt door een maanlandschap. Dit lijkt in niets meer op wat het ooit was. Het dorp bestaat enkel nog uit diepe kraters en brokstukken van gebouwen. Soms staat er nog een verdieping overeind, maar ontbreken de muren. Uit de overblijfselen steken de staaldraden als gebogen twijgen uit het beton.

Het is stil op straat. Er is nauwelijks nog verkeer op de weg, daarom klinkt het ronken van de volgeladen touringcar extra luid. Iedereen staart voor zich uit of kijkt treurig uit de stoffige ramen naar het kaalgeslagen landschap. Het is warm, maar de ramen mogen niet open. Uit de smeulende resten stad, komen giftige dampen vrij. Ik heb mijn sjaal voor mijn mond gebonden, maar de geur van gesmolten plastic en verbrande haren dringt mijn neusgaten in. Het is een prikkend gevoel: het maakt me misselijk. In mijn jaszak streelt mijn hand de groeven van het hout. Het kalmeert me.

‘Wat is dat voor dier mama?’ Vraagt mijn dochtertje, wanneer ze ziet dat ik de kop van een draak uit een van de verhuisdozen haal. De zijkant van zijn hoofd is geblakerd, maar het fijne houtsnijwerk is intact gebleven. Ik vertel haar over een land hier ver vandaan.

Het land waar ik geboren ben, dat nu luistert naar een andere naam. Hoe dat komt vertel ik later nog wel een keer, zeg ik. Als je ouder bent. En ik leg de drakenkop in de smetteloos witte vensterbank van ons nieuwe huis. We beginnen hier opnieuw zeg ik tegen haar. Maar als de burens uit de straat ons later die dag aanstaren, moet ik de brok in mijn keel wegslikken.

Jisse Böhne

Tante Oelek

Zoals wel vaker zat beba die dag in haar schommelstoel – de olijfgroene gordijnen strak voor de tochtige, oude ramen. Toen ze me in de gaten kreeg, vroeg ze met een kraakje in haar stem: ‘Vind je het goed als ik blijf zitten, Tedo?’ En ik knikte.

Haar bewegingen waren traag, trager dan de vorige keer, en ook haar huid was anders alsof het papier was dat te lang in de zon had gelegen. Ze droeg een crèmekleurige blouse, die schoon en netjes was, en streek met haar vingers over de geborduurde bloem op haar borst. ‘Elk steekje heb ik met zorg gezet,’ zei ze. ‘Eerst het hart van de bloem, met glanzende garen, karmozijnrood. Daarna verschillende soorten roze, steeds zachter naarmate ik verder naar buiten ging. Zie je trouwens dat het een anjer is? Het was *zijn* lievelingsbloem.’

Naast haar stond een tafeltje met een kopje erop. Een halve liniaallengte naar links een lijstje met een foto erin. Het was vast de bedoeling dat het kaarsje dat erbij stond brandde, maar vanaf een afstandje leek het halfopen luciferdoosje vooral gevuld met kromgetrokken stokjes, met kopjes die niet veel meer waren dan zwarte stippen.

Zura. Mijn lieve neefje Zura. Na het eten rende hij altijd naar buiten om te gaan voetballen met de andere kinderen uit de flat. Het maakte niet uit of het regende, hagelde, stormde – Zura wilde altijd naar buiten. Zodat hij Miroslav Klose kon zijn, of Luca Toni, of Luis Figo, of Zé Roberto. Dan rende hij, zijn magere benen sterk en snel, terwijl het stof onder zijn versleten sneakers opwolkte.

Nu, twintig jaar later, overvalt me vaak de gedachte: *Dit had Zura moeten zien*. Zoals die keer in het MoMA in New York toen ik voor een leeg, uitgestrekt Dalí-landschap stond: de gesmolten klok die loom over een tak heen hing, de verwrongen wijzers. Of die keer langs de Koera, de rivier die als een zilveren lint door het landschap van onze jeugd kronkelde. Maar die zomer bleef Zura achter, terwijl juist hij degene was die telkens weer rende, sneller en verder, het leven als een touwtje aan zijn voeten.

Ook in beba's woonkamer dacht ik: dit had Zura moeten zien. Hoe beba tegenover me zat, in die schommelstoel, haar handen stevig om het fotolijstje geklemd, en hoe ze net als tijdens mijn eerdere bezoeken begon met: ‘Weet je nog... die ene keer... jij... ik... Zura... de boulevard van Batumi?’ Ik knikte langzaam en liet de herinnering z'n werk doen.

We hadden die middag een hoorntje gekregen, met een bolletje en lieten het besprenkelen met geroosterde amandelspikkeltjes. Zoals gewoonlijk koos Zura voor iets avontuurlijks: de nieuwste gember-peercreatie van ijsmaker Giovanni die, zonder schort en Italiaanse plaksnor, overigens gewoon naar de naam Mikheil luisterde. Ik, daarentegen, ging voor iets eenvoudigs: een bolletje bloedsinaasappel.

Zo was het ongeveer gegaan, vlak voordat beba haar Olympus-camera aan Giovanni overhandigde en hem gebaarde foto's te maken. ‘Buon appetito,’

grapte Giovanni een paar keer, terwijl hij per ongeluk scherp stelde op onze vingers die langzaam plakkerig werden. Beba, die altijd Oelek werd genoemd omdat de mensen haar pittig en onverwoestbaar vonden, verdween meer en meer naar de achtergrond waardoor haar angstige blik, die nét iets te lang op de parasols bleef liggen, nauwelijks opviel.

Over de foto vertelde ze, zoals wel vaker: ‘Het leek alsof de zon harder scheen dan ooit tevoren. Alsof het licht alvast afscheid van ons nam. Jullie lachten, likten ijsjes, en ik dacht alleen maar: hoe ga ik mijn jongens vertellen dat alles wat ons nu zo achteloos omringt – deze stad, deze boulevard, deze palm – op het punt staat te veranderen in een herinnering die uiteindelijk meer pijn dan vreugde zal brengen?’

De tanks zag ik pas later op het journaal, de babylijkjes vond ik terug in het archief.

Toen ik weken later weer bij beba's huis was, lag de sleutel nog precies waar ik hem had gelaten: op de veranda, onder de metershoge caladium. In het mufte halletje zette ik mijn schoenen naast die van haar en riep: ‘Goed volk, Tedo hier.’ Er volgde geen reactie. Ik haalde een paar keer diep adem, en keek naar het peertje dat vlak boven me hing. Om de zoveel seconden maakte het een zacht zoemend geluid gevolgd door een korte, zwakke flikkering. Toch was ze er, godsamme, maar hoe ze erbij zat, dát laat ik graag achterwege. Net als het peertje had ze waarschijnlijk vaak gedacht en getwijfeld: over de vraag of ze eigenlijk nog wel verder moest branden.

Dave Boomkens

Ten strijde tot ik erbij neerval

Zonder enige zelfrealisatie, altijd ten strijde. Een eenzijdige oorlog, met mijn eigen gedachten en overtuigingen. De wapens waren geladen en de messen waren geslepen. Met de hand boven de rode knop, om ieder moment op actiemodus over te gaan. Alertheid was noodzakelijk, om te anticiperen op alle dreigende risico's en gevaren. Er was geen tijd voor rust, of slaap. Onverwachte risico's zaten in een klein hoekje en voelden dus altijd dichtbij. Voordat de situatie had plaatsgevonden waren ze al vaak realiteit, in mijn eigen gedachten. Veel tijd en energie weggegooid aan potentiële gevaren die uiteindelijk nooit ontstonden. Uitermate geïrriteerd was ik op het moment dat mijn alertheid afnam en de lichamelijke klachten het overnamen. Hoe is het mogelijk in tijden van oorlog, dat juist nu het lichaam het langzaam opgeeft? Mijn lijf waar ik op moest bouwen, en op moest vertrouwen, werd zwakker in een steeds rapper tempo. Strijdlustig dat ik was, ging ik mij hier niet zomaar bij neerleggen. De perfecte oplossing was daar. Ik gooide nog meer wapens in de strijd en de messen werden nog eens extra geslepen. De loopspas versnelde om het gevecht tegemoet te treden. Ik kon immers geen angst laten zien, want dan zou ik de oorlog bij voorbaat al verloren hebben. En juist de controle over de oorlog moest ik zien te behouden.

Tot het moment dat mijn lichaam niet meer op deze voet verder kon. Ik viel op de grond en alle wapens en messen die ik vasthield met mij. Ik moest me overgeven aan de val, maar ik wilde de witte overgavevlag nog niet hijsen. Ik hield nog een tijd mijn ogen gesloten om in gedachten tevergeefs de brokstukken te lijmen, maar de kwaliteit was eruit. De scherven waren enkel een herinnering aan wat ooit was. Ik voelde me verloren, verlaten door mezelf. Ik merkte nu pas dat ik een uitputtende veldslag had geleverd. De geladen wapens hadden nooit gediend als aanval en alle beschermingsmiddelen waren schijnveiligheid geweest. In werkelijkheid kon iedereen mij zonder enig verzet altijd al aanvallen, inclusief ikzelf. Ik heb immers nooit een pantser, of kogelvrijvest gedragen. De klappen van alle kanten kwamen pijnlijk aan. Ik heb zelf nooit gedurfd de aanval in te zetten, maar verdrietiger was dat ik mezelf nooit heb verdedigd. Ik liep rond met instrumenten, waarvan ik de gebruiksaanwijzing niet begreep. Ik heb pogingen gedaan de handleiding te lezen, maar ik heb de taal van verdediging nooit begrepen. De controle die ik al die tijd dacht te hebben, was een leugen.

Lange tijd was er in mijn gedachten een oorlog gaande. Onzichtbaar van buiten, een constant gevecht van binnen. Vredelievend naar de buitenwereld, oordelend naar mezelf. Vluchten en pleasen van de buitenwereld, zelf-destructief gedrag. Een te groot contrast op het kleurenpalet, mengen bleek onmogelijk.

In oorlog met en tegen mezelf. Ik was mijn eigen grootste vijand. In oorlog met mezelf, in vrede met de ander. Lang heb ik een overlevingsstrategie ingezet zodat niemand anders van mijn interne oorlog zou weten. Op

termijn bleek deze strategie een ware uitputtingsslag. Echter eerlijkheid gebiedt te zeggen dat ik nu waarschijnlijk nog zo zou hebben gehandeld, als mijn lichaam de stopknop niet had gedrukt. Vanuit stilstand kwam er ruimte om de oorlog in mijzelf aan te pakken. Na verloop van tijd heb ik de wapens laten zakken om plaats te maken voor een langdurige wapenstilstand. Het kostte minder energie dan overleven, maar er was een constante dreiging voor terugkeer van oorlog, en ik wilde geen valse hoop koesteren op vrede. Vrede leek nog mijlenver weg te liggen; in ieder geval onzichtbaar binnen mijn vizier. Mijn benen waren nog niet sterk genoeg om grote, vastbesloten voetafdrukken in het zand te zetten om de afstand naar vrede af te leggen. Ik had echter al geleerd dat vechten, vluchten en bevriezen op de lange termijn niet werkten. Ruimte, vrijheid, rust en te ontdekken wie ik ben, waren vereisten om het geschut neer te leggen. Het is nu wat later, en mijn vastberaden voetafdrukken zijn zichtbaar, richting bergtoppen, in woestijnen en op het natte gras. Terwijl ik met een grote glimlach op mijn gezicht gestaag verder loop, steekt de witte overgavevlag half uit mijn broekzak, overeenkomend met mijn dubbele gevoel.

Vrede wordt voor lief genomen als je niet anders kent. Grillige oorlogen worden alledaags, als je niets anders ziet. Laten we het geluid van bommen die vallen nooit als vanzelfsprekend gaan beschouwen, evenals een kalme, vredige stilte.

Cindy Tenbült

Buddy check

De explosie is oorverdovend. Ik voel hoe ons voertuig omhoog wordt geblazen, even krakend stil hangt op twee wielen en dan met een harde klap op zijn zij valt. “IED! IED!” hoor ik commandant Bos roepen terwijl stof en gruis zich door het voertuig verplaatst. Fuck, een berm bom! De adrenaline snelt als lava door mijn lijf, mijn zenuwen staan op scherp.

Terwijl ik de schokgolf voel natrillen in mijn lichaam kijk ik om me heen voor de buddy check. Bos draait zich om in de passagiersstoel, zijn ogen staan alert. “Bestuurder gewond! Meijer, Koops, Haddad: status? Zijn jullie in orde?”

“Oké”, hoor ik ons tegelijkertijd roepen, dan duw ik mijzelf overeind in de gekantelde wagen. De hitte van de explosie brandt op mijn huid en ik proef de bittere, ijzerachtige smaak van bloed en stof. Ik registreer en negeer het, mijn trillende handen komen in actie en maken mijn rugzak los.

“Medic naar voren! Koops, check de uitgang op vijandelijke dreiging”, commandeert Bos.

Als de geur van verbrand rubber en gesmolten metaal mijn neus binnendringt, probeer ik de opkomende paniek te negeren. Ik klim zo snel als ik kan naar Chris, die kreunend over de gordel van zijn bestuurdersstoel hangt. Een donkere vlek verdrijft de camouflage van zijn broek.

“Kan je me horen Chris? Knijp in mijn hand!” Ik krijg geen reactie, anders dan het monotone geluid dat uit zijn keel opstijgt. Ik moet een tourniquet aanleggen, maar dat gaat zo niet. Een tweede klap volgt, een inslag een paar meter verderop.

Ik hoor Koops brullen, zijn stem klinkt rauw: “Uitgang onduidelijk, beveiliging nodig!”

Ondertussen vult het voertuig zich met rook en zie ik vlammen ontsnappen van onder de motorkap. Bos kijkt van de vlammen naar Haddad en roept dan: “Schutter, geef dekking, we gaan evacueren. Go go go!”

Terwijl we Chris door de achterdeur naar buiten tillen, klinken er schoten vanaf de heuvels. “Dekking zoeken!”, roept Bos, en wijst naar een groot rotsblok. Als we Chris voorzichtig neerleggen, voel ik dat zijn been maar deels aan zijn romp vastzit. Ik moet het bloeden zien te stelpen!

Bos grijpt zijn portfoon: “Lima, hier Victor 2-1. Man down, we zitten vast. Vuursteun nodig!” Kogels slaan in de rotsen terwijl ik verband in de lies van Chris druk, waar helderrood bloed zich pulserend een weg naar buiten baant. Een tourniquet is zinloos. Plots word ik vastgegrepen door Chris, die mij verwilderd aankijkt. “Verdomme Marcel, laat me niet doodgaan. Niet in dit godvergeten kutland!”

Zijn angst dreigt op mij over te slaan, ik speel blufpoker als geruststelling. “Natuurlijk niet pik, straks drinken we een pilsje en hebben we een goed verhaal.”

Ik probeer het bloeden van Chris te stoppen, en verdring het besef dat hij niet te redden is.

“Laat me niet alleen Marcel”, zegt Chris terwijl ik zijn grip op mijn armen voel afnemen.

Een suizend geluid alarmeert me, dan hoor ik het doffe geluid van een granaat die naast ons op het zand ploft. We moeten hier weg! Ik wil Chris overeind trekken, maar mijn benen weigeren dienst alsof ik vastzit in drijfzand. Ik knijp vol ongeloof mijn ogen dicht, zand knarst tussen mijn opeengekleemde kiezen. Terwijl mijn hart in paniek tegen mijn borstkast beukt, voel ik een vochtige streling die zich verplaatst van mijn wang naar mijn hals. Ik open verward mijn ogen en zie het gezicht van Chris vervagen. Een schaduw trekt zich tussen ons op. Ik stel langzaam scherp op de gelige schim voor me. Dan herken ik Bikkel, mijn labrador. Achter hem de contouren van ons huis, in Gouda. Opluchting wint terrein. Ik ben gewoon thuis!

Bikkel likt mijn gezicht en legt zijn poot op mijn arm. Een buddy check, door mijn trouwste kameraad. Net als ik getraind om dreiging uit te schakelen. Ik begraaft mijn gezicht in zijn vacht en adem langzaam uit.

Charlotte Dekker

Fout na de oorlog

Het meisje in de rode jas was vier jaar en ze wist al precies waar de goede en de foute mensen woonden. Goed en fout in 'De Oorlog', daar ging het om. Ook dat wist ze. De tweede wereldoorlog. Er waren winkels in het stadje, waar zij niet naar binnen mocht van haar moeder, want de meneer achter de toonbank was fout en haar vader en moeder en de meeste anderen waren goed.

Voor zover ik heb kunnen nagaan, waren 'we' ook niet fout met een grootvader en oom die door de bezetter doodgeschoten zijn. Toch?

Toen ik dertig was en mijn huis verbouwde, kocht ik spijkers bij zo'n foute winkel. Hij zat om de hoek. Lekker dichtbij, vandaar. Daarbij een winkel om je spijkers te kopen. Eindeloze rijen houten laadjes, krakende vloeren en een echte toonbank met die meneer in stofjas en zijn vrouw naast hem met een permanentje.

Maar toch. Bij elke klap op elke spijker voelde ik mij schuldig. Tegenover mijn vader en zijn vader en vooral tegenover mijzelf. Dat diepe verdriet, die keiharde laag onder de onderste laag in je ziel, verdwijnt niet zomaar. Een klap op de spijker laat hooguit een krasje achter. Het was op dat moment bijna veertig jaar na het verraad en de moord. Zo lang duren dingen soms.

De vraag hoe fout die meneer van de spijkerwinkel was, heb ik nooit gesteld. Dat weet ik niet. Nog steeds niet.

En nu, in 2025, tachtig jaar na het eind van die oorlog, met nog zoveel dodelijke oorlogen in de tussentijd, staat er 4 kilometer dossier over 425.000 van collaboratie verdachte mensen en hun slachtoffers te wachten op lezers. Als je langs die dossiers slentert ben je een uur bezig, als je ze gaat lezen heb je honderd levens nodig. Sommige mensen zullen met grote levensvragen de dossiers openslaan; vragen die hun familie al tachtig jaar in hun greep hebben. Er zullen ook mensen zijn zoals ik, mensen met de simpele en op wereldniveau niet erg belangrijke vraag: "Had ik die spijker nu wel of niet mogen kopen?"

Fuck it.

Natuurlijk mocht ik die spijker kopen ... van de vrouw van de zoon van de man die misschien iets onvergeeflijks heeft gedaan. Natuurlijk! Elk mens maakt fouten, niets is zwart-wit, kinderen erven niet de misdaden van hun ouders en belangrijker: we moeten door, we moeten liefhebbend door. Dat dachten ze trouwens ook in de jaren vijftig van de vorige eeuw en sloegen het oorlogsboek met een klap dicht.

Wil ik weten of ik echt een foute spijker heb gekocht? Zelfs als de onderste steen boven komt, zal het mij nu niet meer helpen. Wel was het mooi geweest als het in 1945 net iets anders was gegaan. Een waarheidscommissie had de weg kunnen bereiden naar inzicht en vergeving. Amnestie in ruil voor de waarheid. Zo deden ze dat in Zuid-Afrika om de rommel van de apartheid boven water te krijgen en daarna op te ruimen. Als een zolder met dozen vol

geheimen werd doos na doos uitgepakt door belangstellende, nieuwsgierige, strenge en liefhebbende mensen. Oh, wat zou het mooi geweest zijn als daar Wilhelmina van Oranje, mijn buurvrouw of tante en de meneer van de spijkerwinkel hun verhalen hadden kunnen vertellen. Er was een dossier ontstaan van misschien wel 8 kilometer lang, maar daar zouden we nu niet bang voor zijn. Eerder trots.

Er was geen waarheids- en verzoeningscommissie. Ons blijft daarom niets anders over dan hopen en vertrouwen dat de dozen waarheid bevatten en door begripvolle mensen uitgepakt worden.

Alet van 't Eind

Gewonden aan het thuisfront

Hij rijdt in een open jeep met één collega naast zich en twee achterin. Het zand stuift metershoog op waardoor het zicht erg beperkt is. De geluiden van raketinslagen en geweerschoten klinken dof alsof het in de verte is. Maar de lichtflitsen zijn dichtbij. Het is loeiwarm, de temperatuur drukt op zijn huid. De zweetdruppels die over zijn hoofd en armen glijden, voelen ook warm aan. Zijn commandant schreeuwt een bericht over de radio, maar de geluiden van het geweld overstemmen. Hij kijkt gefocust om zich heen waar hij de jeep en zijn collega's in veiligheid kan brengen. Er volgt een harde knal, hij geeft een ruk aan het stuur waardoor de jeep kantelt. Zijn hartslag is nu het enige wat hij hoort en voelt. Dan wordt het beeld zwart.

Ik schrik wakker van het harde gepiep van mijn wekker. Ik reik op de tast naar mijn nachtkastje waar ik niet direct mijn wekker voel. Ik ben laat in slaap gevallen terwijl ik nog aan het malen was en heb daar duidelijk over gedroomd. Nog half in de onwerkelijkheid van die droom voel ik de wekker op mijn nachtkastje. Ik druk hem uit. Dan schiet door mijn hoofd waarom ik vandaag de wekker zo vroeg gezet had. Vandaag komt Ronald thuis. Terwijl ik dat bedenken zakt mijn hartslag en krijg ik mijn ademhaling onder controle. Ik zucht een keer lang en diep.

Vijf maanden geleden zwaaide ik Ronald thuis uit, toen hij vertrok voor zijn uitzending. We hadden ook afscheid kunnen nemen op het vliegveld in Eindhoven, maar dat leek ons te beladen. Ik moest ook gewoon naar mijn werk en we wilden dat alles zo normaal mogelijk zou verlopen. We hebben elkaar een paar keer gebeld en vooral heel veel brieven geschreven, die ik elke dag gelezen heb en me nu heel dierbaar zijn. Ik heb de dagen onrustig afgeteld, maar vandaag voel ik een kalmte dat ik hem weer ga zien. Ik spring uit bed en sta eerst nog een tijd voor mijn kast. Normaal zou ik Ronald vragen of ik een jurk of een rok aan zou doen, dan zou hij jurk zeggen en kies ik toch voor de rok. Ik moet lachen als ik daaraan denk en pak dan Ronalds favoriete jurk van de hanger. Ik smeer brood voor onderweg terwijl mijn gedachten afdwalen. Tot ik gebrom van motoren in de straat hoor. Ik gris mijn tas van tafel die ik gister al had ingepakt en schiet in mijn schoenen. Dan gaat de bel. Het is de bedrijfsmaatschappelijk werker van Defensie die ik vrijdag heb ontmoet. Ze kijkt me vriendelijk aan en vraagt of ik er klaar voor ben om met haar mee te gaan. Ik stap in een bus met andere relaties van militairen. Onder begeleiding van motoren van de Marechaussee rijden we naar het vliegveld in Eindhoven. Ik heb de afgelopen vijf maanden veel nagedacht over deze dag. Hoe gaat het zijn als ik hem weer zie? Herken ik zijn geur nog, zijn stem, zijn gezicht? Hoe voelt zijn huid ook alweer?

Deze dag kruipt voorbij, maar voelt ook als een troebele waas. Soms schieten delen van de dag vooruit en weet ik niet wat er tegen me gezegd is of wat ik in die minuten en zelfs uren gedaan heb. De gevoelens die door mij

heen schieten kan ik niet goed plaatsen. Ik had het weerzien emotioneler verwacht. De middag vliegt om en nu zit ik in de woonkamer, met Ronald. Dat hij nu bij mij thuis is, is een geruststelling. Wat eigenlijk heel raar is, bedenk ik me. Zou ik nu eigenlijk moeten huilen? Of schreeuwen? Of me vast moeten klampen aan hem? Ik maak mezelf gek met deze gedachten. Ik loop een paar keer gespannen heen en weer door de kamer. De bedrijfsmaatschappelijk werker heeft me uitgelegd hoe de thuiskomst zou gaan en wat ik dan het beste kan doen. Ineens stop ik als ik naast hem sta. Ik buig naar hem toe. Zo dichtbij was ik nog niet geweest. Ik kan hem ruiken en voel de koele temperatuur die van zijn huid af komt. Ik zie dat zijn lippen droog zijn, dat is niks nieuws voor Ronald, want als ik er niet op aandring, smeert hij er nooit iets op. Dan sluit ik mijn ogen en druk ik mijn lippen op de zijne. Die voelen koud maar vertrouwd. Er rolt een traan uit mijn ooghoek, over mijn wang en beland naast Ronald in de kist.

Jaimy Pieterse

Vredestijd

Vrede kan alleen gesticht worden nadat er oorlog is geweest. De omgewelde lakens zijn bezaaid met de sporen van strijd. Twee lichamen liggen moe, uit elkaar gevallen op bed. Even bevinden we ons in een niemandsland. Een plaats waar alles is vergeten, waar we misschien opnieuw kunnen beginnen. Schichtig vlucht die droom voor het waken. Ik draai tegen je aan. Onze kleine gewoontes zo bekend voor elkaar. Ooit waren ze de interpunctie van onze liefde. Elk opgemerkt trekje, een moedervlek, de vorm van je vingers in de mijne een bevestiging van een ontwakende liefde die eeuwig zou duren. Nu zijn die gewoontes de eerste schoten die een wapenstilstand verbreken. Ik voel je lichaam, gespannen als een snaar. Je afstandelijkheid tokkelt op mijn zenuwen. Met mijn tong tegen mijn verhemelte zuig ik lucht naar binnen: ts. Een rilling door je lijf jaagt mij uit bed. Met de badkamerdeur in mijn rug denk ik aan vroeger. Ooit lagen we naakt, in elkaar verstrengeld, kleverig en voldaan het wonder koesterend dat een ander mens zo veel geluk kan betekenen. Nu wil ik me alleen maar wissen van je sporen. Ons liefdesspel is veranderd in een bezweringsformule die zijn magie is verloren.

Oorlog is het einde van dialoog. We spreken elkaars taal niet meer en zijn doof geworden voor wat de ander zegt.

‘Leuke broek.’

‘Wat bedoel je daar nou weer mee?’

‘Geef ik eens een keer een compliment!’

‘Jaja, dat zal wel.’

‘Dat wantrouwen, dat heb je van je moeder.’

‘Vergelijk mij niet met mijn moeder!’

We schreeuwen, schelden, zijn op zoek naar de laatste woorden die nog wel effect hebben. Vallen ze niet zacht, laat ze dan maar een krater slaan. Ru-zie verheven tot krijgskunst; geritualiseerde zetten die nooit tot meer leiden dan verbeterde tranen of gruwelijke stiltes. De realisatie dat we dit, vroeg of laat, weer over moeten doen. Toch hopen we iedere keer op een andere afloop. Niets blijft gespaard; we wonen in een kapotgeschoten landschap.

Elke oorlog maakt slachtoffers. Onze kinderen, die met ons in de loopgraven leven, speuren naar kruiddampen aan de horizon, het teken van naderend geweld. De oudste maakt zich klein, onzichtbaar, omdat ze niet wil kiezen. Ze trekt zich zo ver terug dat we haar allebei verliezen. De middelste laat ons nooit alleen.

‘Omdat papa en mama niet vechten als ik er ben’, hoorden we van de juf op school. We hadden hoop dat de jongste onze redding zou zijn.

We zijn het over één ding eens, dat zij niet de dupe mogen worden. ‘De kinderen’, zeggen we en stelpen daarmee het ergste bloedvergiet. Onvermij-

delijk worden ze, hoe onbedoeld ook, de slachtoffertjes van onze oorlog. Al is het maar omdat ze leren dat dit is hoe liefde er uit ziet.

Tijdens oorlog is de mens op zijn wreedst. Als we denken dat het niet smeriger kan bereiken we ons laatste dieptepunt. Jouw maaltijd in de magnetron waar ik stiekem in heb gespuugd.

‘Ik moet overwerken.’

‘Alweer?’

‘Ja.’

‘Met die ene collega?’

‘Hm hm, en daarna even sporten.’ In de korte stilte die volgt, stuiptrekt de laatste hoop dat we nog een jota voor elkaar betekenen. Er barst iets in me en breekt terwijl ik naar je sporttas in de hoek kijk. Ik antwoord, een stem doorgeladen met ijzige onverschilligheid.

‘Ts, je doet maar.’

Wat is er mis met ons? Waarom lukt het niet? Ons is altijd verteld dat je later iemand ontmoet en verliefd zal worden. Trouwen en kinderen krijgen. Een baan, eigen huis, auto, vakantie. Huisdier; hond of kat? Impliciet aan deze contractuele verbinding de garantie van een gelukkig leven. Maar die garantie is ons nooit gegeven.

Wij zijn twee oude ijzervreters die niet zouden weten hoe ze moeten overleven in een wereld zonder oorlog. Dus voeren we de strijd tot de dood ons scheidt in de veronderstelling dat dit leven is. We hebben zo hard geknokt. We verdienen vrede. Het herstel van wonden en trauma's. Een periode van wederopbouw.

Onder het toeziend oog van de advocaten teken wij ons vredesverdrag. Onze spulletjes uit de puinhopen van ons huwelijk gevist en verdeeld. Vluchtelingen in een eenzame wereld gevlekt met hoop.

Jeroen Redegeld

Samen zijn

‘Oorlog en vrede.’ Ze speelt met het theekopje in haar gerimpelde handen. ‘Ik heb beide meegemaakt. Ook de dreiging van de Koude Oorlog en nu ... Ik voel de angst van mensen over die nieuwe computers, waardoor echt en namaak nauwelijks meer te onderscheiden zijn, los van de onrust over wat er op de wereld speelt.’ Ze neemt een kleine slok en dept haar mond met een zakdoekje. Een stilte. Ze sluit haar ogen. Zo blijft ze zitten, haar ademhaling wordt rustiger.

Ik wil opstaan.

Ogenblikkelijk reageert ze. ‘Blijf maar zitten hoor. Ik ben oud, herinneringen komen als een dagelijks fotoboek langs. Een zegen en een vloek tegelijk.’ Ze wijst naar de oud-Hollandse koektrommel. ‘Wil je een stroopwafel? Ze zijn vers van de markt.’

‘Graag.’

Ze glimlacht. ‘Ik kan er ook niet afblijven.’

‘U vertelde over oorlog en vrede.’

‘Ik was een kind in de Tweede Wereldoorlog, was dertien toen die begon. Aan het einde kwam de echte honger. We aten bloembollen, de voedselhulp – dat wittebrood, ik weet nog hoe het smaakte.’ Ze smakt. ‘Je kunt als eenvoudig mens maar weinig tegen die wereldse krachten. Het enige wat kan is bidden voor wijsheid van de leiders van het land en de wereld.’ Ze plukt aan een denkbeeldig pluusje. ‘Vaak was ik verdrietig omdat ik geen kinderen heb, in roerige tijden voelde het soms als een zegen. Gek hè, ik kon af en toe gewoon boos worden op dat gevoel.’ Ze veegt met haar hand langs haar oog.

‘En nu?’

‘Ik heb er vrede mee dat ik ga sterven. Mijn kaars dooft. Ik kijk uit naar wat er hierna is en hoop mijn ouders, broers en zussen weer terug te vinden.’ In haar gezicht trekt een spiertje. ‘Misschien is er alleen een groot zwart gat.’ Ze schudt haar hoofd en lijkt na te denken over haar eigen woorden. ‘Eerlijk gezegd denk ik dat we allemaal terugkomen, reïncarnatie. Hopelijk nemen we iets van onze wijsheid mee.’

‘Wat zou u mee terug willen nemen. Misschien het belangrijkste dat u geleerd heeft in uw leven?’

Ze beweegt haar schouders. ‘Ach, weet je, ik geloof in mensen en als je anderen behandelt zoals je zelf ook gezien wilt worden ... ben je denk ik de beste versie van jezelf. Het is niet zaligmakend hoor. Tijdens de oorlog dacht ik vaak: zouden mensen niet vechten als ze elkaar beter begrijpen?’ Ze lijkt weer in gedachten verzonken, vouwt haar handen en schraapt haar keel. ‘Luisteren naar elkaar is misschien het moeilijkste wat er is. Ook voor mij. We lijken doof voor lessen uit het verleden. Er is zoveel verdeeldheid.’

Ik vraag zacht: ‘Maar wat kan je doen om mensen te verbinden?’

‘Bij jezelf beginnen is in ieder geval iets, een open blik en de wereld een klein beetje mooier maken. Dan ben je al een eind op weg.’ De plooiën om

haar mond verdiepen. 'En misschien het leven soms luchtiger nemen.'

'Dat klinkt eenvoudiger dan het is.' Ik buig naar haar toe.

'Kijk eens hoe wij met elkaar praten, naar elkaar luisteren, door samen te zitten en thee te drinken, terwijl we elkaar nog maar kort kennen. We zijn als oude vrienden.'

'Het is fijn om met elkaar te praten.'

'Die stroopwafels kan je als een symbool zien, twee verbonden helften die samen een heerlijkheid vormen.' Ze knipoogt bij de laatste woorden.

Mijn blik glijdt langs de koektrommel.

Haar ogen glinsteren. 'Geniet er maar van. Van de koek, van het leven. Ik weet dat oorlog en vrede soms een eindeloze doemcirkel lijken.

'Zou dat ooit te doorbreken zijn?' Ik proef een bittere smaak terwijl ik aan sommige recente nieuwsberichten denk.

Ze pakt mijn handen vast. 'Mijn vroegere schoolmeester zei altijd: 'We zijn niet alleen getuigen van het verleden, maar ook schrijvers van de toekomst.'

De staartklok tikt op de achtergrond.

'Ik vraag me af hoe ik later, als ik oud ben, terugkijk op oorlog en vrede ... of er nog iets is om over na te denken. Of ik tegen die tijd jonge mensen iets kan meegeven.'

We zwijgen, allebei.

'Misschien dat dan ook stroopwafels, de verbonden helften, een symbool van samen zijn is. Ik geef je mijn oude koektrommel als herinnering daaraan.'

Ik pak haar handen, druk er een kus op. Tegelijkertijd loopt er een rilling over mijn rug, de onrust in de wereld om me heen laat me niet los.

Ze legt een bevende hand op mijn hoofd. Het voelt als een zegen.

Dan komen tranen, van mij en van haar.

Annemieke Taffijn

Verhalen van de jongeren

*Ze denkt vaak aan mij,
toch denk ik vaker aan haar*

Merel de Vries

*

Tussen Oorlog en Vrede
Maren Nieuwenhuizen

*

Door de bladzijden van de tijd
Sara Helal

Ze denkt vaak aan mij, toch denk ik vaker aan haar

Ik had vandaag een date met de kleine ik.

We waren allebei te vroeg, bang om elkaar teleur te stellen door te laat te komen.

Zij bestelde ijsthee, ik een latte met havermelk.

Ze probeerde een slokje, maar vond de smaak te sterk.

We schrokken allebei toen de serveerster haar dienblad liet vallen.

We schrokken nog meer toen een man haar uitschold.

Nu zijn we allebei alert.

De muziek stond te hard.

De gesprekken om ons heen te luid.

We raakten overprikkeld,

Maar zeiden niets.

Ik zag hoe ze haar schouders spande, net zoals ik dat nog steeds doe.

Zij was blij en nieuwsgierig naar wat zou komen.

Ik knikte, maar droeg het verdriet van wat ik wist.

Ze vroeg me hoe het ging.

Ik glimlachte flauwtjes.

Tranen in mijn ogen.

‘We doen ons best.’

Zou ze weten wat haar te wachten staat?

Door welke oorlog ze nog zal gaan?

Ze zag mijn tranen.

We waren even stil.

Ik probeerde haar af te leiden door te zeggen dat we lesbisch zijn.

Ze leek een beetje verward, maar zeker niet verbaasd.

‘Hebben we een vriendin?’

Ik lachte.

‘Nog niet.’

Zij kijkt naar mij op.

Vol hoop over alles wat we ooit zullen bereiken.

Ik glimlach weer, nu met natte wangen.

Want ik ken de paden die zij nog moet bewandelen.

Ze denkt vaak aan mij.
Toch denk ik vaker aan haar.
Zij zorgt dat ik blijf vechten.
En ik ben de reden dat zij hoopt.

Merel de Vries

1e prijs jongerenwedstrijd

Tussen Oorlog en Vrede

22 december 1914, 14:50

Ik verlang naar thuis. We zeiden dat we voor Weihnachten thuis zouden zijn, maar dat is al over bijna twee dagen en ondertussen zitten we hier, in deze gore loopgraven. "Emil!" Ik kijk op. "Kan je voor me invallen? Ik heb gisteren nauwelijks geslapen; ik kan echt niet scouten vandaag." Het is Herman, mijn beste vriend. Ik glimlach zachtjes. "Tuurlijk, maar dan moet je wel graven, hè?" "Ja, ik weet het, ga ik doen. Schiet maar op, anders kom je te laat." Ik kom overeind, mijn spieren stijf en pijnlijk van het urenlange zitten. Ik klop Herman op zijn schouder als ik langs loop en we delen een laatste vriendelijke blik voor ik me meld bij zijn post. De commandant kijkt me verrast aan. "Alweer voor Herman aan het invallen?" Als ik knik, zucht hij, een vaag gebaar van ergernis makend. Ik loop naar de rand van de loopgraaf en adem diep in. Ik ga niet dood, niet vandaag, niet hier. Ik zal snel terugkeren naar huis, naar mijn moeder en zusje. Ik ga rechtop staan en kijk naar de overkant. Ineens zie ik een hoofd. Is dat een...? Nee, dat kan niet. De jongen, hij kan niet veel ouder zijn dan 17, heeft blond haar dat uitsteekt onder zijn helm en prachtige groene ogen. Een seconde later is hij weg. Ik bijt op mijn lip, wetend dat ik dit moet rapporteren, maar die jongen verdient het niet. Ik hou me stil en laat niks merken.

24 december 1914, 20:24

Herman en ik paken onze chocola na het avondeten, zoals de meeste anderen. Mijn gedachtes gaan steeds weer terug naar die jongen. Wie is hij? Herman haalt me uit mijn gepeins door een por in mijn zij. "Waar zit je nu weer over te dromen, Emil? Kom, laten we gaan zingen. Daar wordt het misschien gezelliger van." Ik schud mijn hoofd en lach, als hij, geheel vals, het begin van *O Tannenbaum* inzet, maar begin zelf ook stilletjes mee te doen. Niet veel later is bijna iedereen aan het zingen, hard genoeg dat ik vrees dat de Fransen een aanval in zullen zetten. Maar het lied eindigt en er is niks gebeurd. En dan hoor ik het. Van de overkant komt zachtjes, dan steeds harder, een Frans kerstliedje waarvan ik de naam niet weet, maar dat ik wel herken. Nadat ze klaar zijn, beginnen wij Stille Nacht te zingen en de Fransen doen mee in hun eigen taal. Ik zing steeds enthousiaster mee, wetend dat ik vannacht blij in slaap zal vallen.

25 december 1914, 9:30

Herman geeft het teken, en allemaal klimmen we uit de loopgraaf, onze armen in de lucht. Langzaam maar zeker naderen we de Franse kant. Er wordt geschreeuwd, maar dan komen ook zij uit hun loopgraven. Zodra ik de groene ogen zie, ren ik op hem af. "Hallo!" Ik glimlach. "Eh, bonjour." Verbeter ik mezelf gauw. Dat is zo ongeveer het enige Franse woordje dat ik ken, maar toch begrijp ik het als hij zichzelf voorstelt als Jules. We praten de hele dag

door, vooral via lichaamstaal. “Jij bent een meisje, of niet?” Zeg ik uiteindelijk. Ze kijkt me verward aan. “Uhm, f... fille?” Ik wijs naar haar. Ze schrikt en gebaart dat ik stil moet zijn. Ik knipoog, hopend dat mijn blik duidelijk maakt dat ik haar geheim niet zal verraden. Ze lijkt gerustgesteld, vertelt me dat haar echte naam Juliette is en we praten weer volop verder.

27 december 1914, 12:15

De Fransen hebben weer op ons geschoten. Dit betekent het einde van onze wapenstilstand, onze vriendelijkheid. Herman, ik en onze medesoldaten hebben onze posten al ingenomen. We rennen als één de loopgraven uit, schietend op iedereen die we kunnen zien. Sorry, Juliette, ik hoop dat je veilig blijft. Dan zie ik een Franse soldaat, granaat in de hand. Hij trekt het pinnetje los en gooit. Ik zie de granaat een paar meter van Herman landen en ren naar hem toe. Ik duw hem weg en ren samen met hem zo ver mogelijk weg. De knal van de granaat gooit me om en ik val. “Ga!”, roep ik naar mijn vriend. Hij twijfelt even, maar knikt dan en rent door. Ik sta moeizaam op en ineens is er een verblindende pijn in mijn hoofd. Ik val weer neer. Sorry, Mutti, sorry, Schwestern, sorry, Herman. Sorry, Juliette. Dit is de dag dat ik doodga. Ik fluister haar naam nog één keer, en dan wordt alles zwart.

Maren Nieuwenhuizen

Door de bladzijden van de tijd

Milan zat bij de open haard. Hij was een week bij zijn oma. Hij keek op toen ze binnenkwam met een oude doos. “Wat is dat?”, vroeg hij. “Iets waardevols”, zei ze en haalde er een foto uit. “Dit was op mijn 5e verjaardag. Mijn ouders gaven me mijn eerste pop”, vertelde ze. “Uw eerste pop?”, herhaalde Milan. “En laatste. Kort daarna brak de oorlog uit. Ze had een blauw jurkje en twee staartjes.” “De Tweede Wereldoorlog?”, vroeg hij. Ze knikte. “Al snel daarna werden we naar concentratiekampen gestuurd”, begon ze, maar besloot al snel te stoppen. “En de pop?”, vroeg Milan. Ze stopte de foto terug in de doos. “Verloren in de oorlog. Nooit meer gezien.”

Toen ze de kamer verliet, opende Milan de doos opnieuw en vond een oud dagboek. Hij bladerde erdoorheen en ontdekte een tijdsprong van 1941 naar 1946. Een zin trok zijn aandacht **‘Ik heb ontdekt wanneer de oorlog eindigt. Ik ben weer thuis. Alles is anders. Ik heb mijn ouders niet kunnen vinden. Ik weet niet wat ik zou hebben gedaan als ik niet aan dit alles had kunnen ontsnappen.’** “Ontsnappen?”, mompelde Milan verward. Op de volgende bladzijdes, stonden datums geschreven. Ze dateerden allemaal tussen 1940 en 1950. Eronder stond nog een stukje tekst **‘Ik heb de gevaar van de tijd ontdekt.’** De rest van de pagina’s waren leeg. Hij moest dit uitzoeken, maar besloot eerst een nachtje over te slapen.

De volgende dag maakte oma Milan wakker. “Goedemorgen” zei ze, maar haar glimlach verdween toen ze het dagboek zag. “Waar heb je dit gevonden?”, vroeg ze. “In de doos”, antwoordde Milan, plotseling klaarwakker. “Sorry. Ik had het niet moeten lezen.” Ze onderbrak hem. “Heb je het gelezen? Je hebt er toch niet in geschreven?”, ze pakte het op “Raak dit nooit meer aan”, voegde ze toe en begon weg te lopen. “Wat bedoelde u met ‘gevaar van de tijd?’”, vroeg hij plotseling. Ze draaide zich om. “Niets belangrijks. Maak je klaar voor school.” “Alstublieft, oma?” drong hij aan. Ze zuchtte en ging zitten “Ik vond dit als kind op zolder bij mijn grootmoeder. Ik begon er later een dagboek in. Op een dag had ik geen tijd om erin te schrijven, dus zette ik de datum van gisteren op de pagina en voordat ik het wist, was ik terug in de tijd. Ik was zo bang dat ik ermee stopte. Totdat de oorlog uitbrak. Ik schreef allerlei datums op, in een poging om erachter te komen wanneer de oorlog eindigde. Uiteindelijk lukte het me om te ontsnappen.”, zei ze. “U hebt tijd gereisd?”, vroeg Milan. “Ja, maar het is gevaarlijk, dus ben ik gestopt”, antwoordde ze. Na een poosje stond ze op “Maak je klaar voor school”, ze liep de logeerkamer uit, het dagboek achterlatend. Milan hoorde haar de keuken binnenlopen en pakte het dagboek op. ‘Ik moet die pop vinden. Het betekent veel voor oma.’

“De tijd dat ze uit haar huis werd gezet, het moet daar nog steeds zijn”, mompelde hij, terwijl hij de datum opschreef. Plotseling bevond hij zich in

een duistere kamer. Het huis was leeg. Hij vond een speelgoedkist met een paar houten blokken en een lappenpop. “Is dit oma’s pop?”, vroeg hij hardop. Hij pakte het op. Het was een eenvoudige lappenpop met een blauwe jurk en versleten staartjes. Hij besloot verder te kijken, maar hoorde de voordeur opengaan “Finden Sie etwas Wertvolles. Schnell!”, klonk een stem. Hij pakte de lappenpop en zocht paniekerig naar het dagboek. Hij hoorde voetstappen naderen en verstopte zich achter de deur. Een soldaat in een uniform kwam binnen en doorzocht laden en kasten. Toen zag Milan het: het dagboek. Het lag naast de speelgoeddoos. Hij keek hoe de soldaat de hele kamer doorzocht, maar al snel vertrok hij weer. Milan ademde diep uit en pakte het dagboek en noteerde de huidige datum. Plotseling was hij weer in de logeerkamer met de lappenpop.

Hij verborg het dagboek onder zijn kussen en liep naar de keuken met de lappenpop. “Ben je al klaar?”, vroeg oma, glimlachend, tot ze de pop zag. “Waar heb je die gevonden?” vroeg ze “Op zolder”, loog Milan subtiel. “Dank je wel”, zei ze en nam de pop met een glimlach aan. Net toen hij wou vragen of dat dé pop was, werd hij wakker. Hij ging rechtop zitten, de open haard was al uit. Oma kwam de woonkamer binnen met een oude doos en een glimlach: “Kijk eens wat ik heb gevonden.”

Sara Helal

8 Dichters van de Nacht

De Ander
Tanja ter Brake

*

Opheffing
Twan Vet

*

Nacht van de literatuur
Jacques de Waart

*

Alles bestaat
Eva Vleeskruyer

*

Uitgelezen
Nynke Geertsema

*

Villanelle
Cees van Weerd

*

De Verbalennacht
Arjen van der Linden

*

Aanslag
David van den Bosch

De Ander

Lang dacht ik bij het woord *oorlog*
aan een patatje met mayo en satésaus

En dat er mensen zijn in dit land
die boos worden om het woord *patat*
omdat je *friet* moet zeggen
je moet *friet* zeggen je moet *friet* zeggen
jij zegt het anders dat is niet goed
je moet *friet* zeggen

Een conflict zit in een klein hoekje
wordt gevoed
groeit langzaam uit

Want mensen die *patat* zeggen, horen hier niet
mensen die *patat* zeggen, zijn de schuld van de armoe
de huizen crisis en dat alles zo duur is geworden

Tachtig jaar geleden spraken we af:
nie wieder nie wieder alsjeblieft nooit weer

Nu leven we in een wereld waar niet eens zo ver hiervandaan
voedselpakketten en bommen uit exact dezelfde lucht vallen

waar de knallen en het vuren
nog altijd niet worden gestaakt
waar niets lijkt te stoken met nie wieder

Hoe kunnen we onthouden
van elkaar te houden
want als ogen om ogen
en tanden om tanden
komen we handen te kort
om elkaar vast te houden

Als
het hart bedekt en tanden ontbloot
gaat het beeld op zwart
naar rood gevaar
handen niet langer uitreiken naar elkaar
als vingers enkel wijzen
naar de Ander de Ander de Ander
die anders is dan ik

Als
vingers enkel wijzen
en de zogenaamde 'Wijzen' ons laten geloven
dat die Ander het gevaar is
weet dan dat het gevaar juist dáár is
laten we dan niet opgeven of bezwijken
onze handen uit te reiken
met opgeheven hoofd
laat dat de tendens zijn

Laat het lente zijn in alle landen
laat ons samen eten, eten met onze handen

Ik verlang naar
patatjes, frietjes, vrede
met ieder ander

Laat dat de tendens zijn
want ik beloof je
ik beloof je
dat we uiteindelijk
allemaal mens zijn

Tanja ter Brake

Tanja ter Brake is cabaretier en dichter. In 2024 werd ze door zowel jury als publiek verkozen tot Stadsdichter van Amersfoort. Als stadsdichter schrijft ze o.a. gedichten over en voor de stad en verzorgt ze creatieve schrijflessen. In 2022 debuteerde ze als schrijver met haar bundel 'Nieuwe Maan'; een verzameling gedichten over veerkracht, dingen kwijtraken en experimenten met roze olifanten. Haar tweede bundel is in de maak.

Het gedicht 'de Ander' schreef ze in opdracht van Gemeente Amersfoort. Ze droeg het voor ter gelegenheid van de jaarlijkse herdenking in 2024 bij het fusillademonument aan de Appelweg. Op deze plek werden 10 mensen gefusilleerd als represaille op de moord door iemand in het verzet op een NSB'er. Dit gedicht is gebruikt in een lesbrief naar de scholen naar aanleiding van de schrijfwedstrijd 'Oorlog en Vrede'.

OPHEFFING

De woordenman zeemt voor de laatste keer
de ramen van zijn etalage, draait het bordje
aan de voordeur om, veegt de jaren uit
zijn kassa op. Dan draait hij de deur op slot.

Aan een meisje dat kwam schuilen voor de
gure lenteregen gaf hij gisteren zijn mooiste
woorden weg: dageraad, schermutseling,
epibreren, firmament – ze had de woordenman

beloofd die woorden voor de juiste dag
te sparen. Een scheefgegroeide man kocht
van de week de laatste schuttingtaal die de
woordenman jarenlang in het geheim

onder de balie had verkocht. Er was een dichter
die vlak voor sluitingstijd naar de juiste
woorden voor de liefde had gezocht, maar die
waren schaars geworden in deze kale tijd –

dat had invloed op de prijs. De dichter
had gedwee geknikt, gebutst gepind,
de woordenman gaf hem bij wijze van begrip
de taal die bij het troosten past er gratis bij.

Straks doet de woordenman het rolluik
naar beneden, knipt de lampen uit,
sluit voorgoed zijn winkel af –
hij zou iets droefs hebben verzucht,

als hij nog woorden over had.

Twan Vet

Twan Vet was van 2021 tot 2024 stadsdichter van Amersfoort. Hij schrijft poëzie, proza en liedteksten. Hij publiceert in literaire tijdschriften en kranten, leest voor, treedt op en schrijft in opdracht ook voor anderen. In 2021 was hij Ambassadeur van de Vrijheid van het Bevrijdingsfestival Utrecht. Hij droeg zijn werk voor op onder meer Dichters in de Prinsentuin en Crossing Border. In juni 2024 tekende Twan drie boekcontracten bij uitgeverij De Bezige Bij. Zijn debuutbundel **Troostpogingen** verschijnt in juni 2025. Zijn mooiste stadsgedichten verschenen in 2023 onder de titel 'Dag Stad'.

Nacht van de literatuur

Aan 't hoofdeind van mijn bed daar op de rand
onaangeroerd nog jong zo vers de lange nacht.
Hoe daar boek na boek geduldig wacht
stiekem van vol verlangen brandt.

Hoe, met *Otmars zonen* (ze roepen me zacht),
ik bij *drift* en *de consequenties* beland
en zie hoe *de Advocaat van Holland*
mij op de *Bonita Avenue* verwacht.

Ben ik de *goede zoon* die nu gaat slapen als braaf kind
of toch, in dit *gesloten huis*, *Morgan*, een *liefde* vind
bij *de aankomst* in *kamers* van nacht; tijd is dun en schaars

dus verwacht! en waak!; durf het er op te wagen!
verhaal je in deze *lange nachten*, *korte dagen*
want *vallen is als vliegen* voor de *taalkunstenaars*

Jacques de Waart

Jacques de Waart was van 2019 – 2021 stadsdichter van Amersfoort, waarmee hij dichter in coronatijd was. Een verlenging van een half jaar, bracht hem nog een paar normale maanden tot juni 2021. Hij richtte in 2019 het 'Gilde Stadsdichters Amersfoort' (GiSA) op.

Ter gelegenheid van de Nacht van de literatuur in 2019 schreef hij een gedicht gebaseerd op de boektitels van de optredende gasten: Peter Buwalda, Diggy Dex, Rob van Essen, Bregje Hofstede, Nicolaas Matsier, Bas Steman, Manon Uphoff en Niña Weijers.

Alles bestaat

mijn verbeelding drijft me
naar het onvoorstelbare

ik laat mijn gedachten varen
om te zien waar mijn dromen
stranden en door de zee weer meegenomen
in een zachte motregen
over de aarde vallen
die zich vreedzaam vruchtbaar toont

totdat mijn dromen vervormen
tot stormen

mijn verbeelding drijft me
naar het onvoorstelbare
wanneer het onheilspellende gevoel
door mijn lijf sijpelt
dat ik meer en meer geprogrammeerd word

op basis van mijn voorkeur
naar de mond gepraat

mijn ziel raakt overspoeld
en wordt als drenkeling opgevisst
maar nooit gered

slechts ingezet als stembiljet
want de massa kent haar eigen kracht niet

maar mijn hoop gedijt het beste
als ik vrij ben

mijn verbeelding leidt me
van mijn twijfels
naar mijn wensen
ik sluit vrede met het beest onder mijn bed
ik was vergeten
hem eten te geven

Eva Vleeskruyer

Eva Vleeskruyer was stadsdichter van 2017 – 2019.

Eva is schrijver van liedjes, kinderverhalen, poëzie en de filosofische fabel ‘De rijkste man van de wereld’ en zangeres. Als stadsdichter leidde zij het project ‘Wat zeg jij?’, de verkiezing van de eerste junior stadsdichter van Amersfoort.

Ze schreef het gedicht ‘Alles bestaat’ ter gelegenheid van de week van de Vrede 2017.

Uitgelezen

Als in een kabbelende rivier
stromen de woorden naar me toe
Ik duik erin,
zwem met ze mee
en waar we heen gaan,
geen idee

Zo dobberend in 't avondgloren
tussen zinnen, metaforen,
tussen regels
over liefde
en het aardse
wel en wee,

drijven langzaam mijn gedachten
af naar mysterieuze oorden
tot de stroom
van schone woorden
geruisloos uitmondt
in de zee

Op een eiland vol verwondering
dool ik rond de hele nacht
waar tussen spaties,
komma's, punten
de ontknoping
op mij wacht

Maar hoe het eind ook klinkt of klopt en
hoe volmaakt het ook mag wezen;
een nieuw begin
duikt steeds weer op,
zodat ik nooit ben
uitgelezen.

Nynke Geertsma

Nynke Geertsma is dichter, columniste en zangeres. Geertsma was van 2015 tot 2017 stadsdichter van Amersfoort. Als stadsdichter was zij initiator van 18 muurgedichten in Amersfoort. In 2016 bracht zij '52 Amersfoortse stadsgedichten & stadsgesichten' uit. Van 2016 tot en met 2018 schreef zij de tekst voor het Groot Amersfoorts Dictee. Zij hertaalt regelmatig bestaande liedteksten naar het Nederlands, die ze vervolgens als zangeres ten gehore brengt.

Villanelle

Ik antwoord quasi luchtig op de vraag
“Zeg dichter, schrijft u ook wel villanellen?”,
dat dat mij niet gelukt is tot vandaag.

Krampachtig duikt mijn nek diep in mijn kraag
voor ‘t oordeel dat men daarop zal gaan vellen
en antwoord quasi luchtig op de vraag

iets in de trant van: tja, het gaat gestaag,
omdat ik doorgaans hoge eisen stel en
dat het mij niet gelukt is tot vandaag.

Natuurlijk, ik verbloem de nederlaag
dat ik mij door zo’n suf gedicht laat kwellen,
maar antwoord quasi luchtig op de vraag

of ik blokkeer, dat ik er niet in slaag
het dichtproces een tandje te versnellen,
dat het mij niet gelukt is tot vandaag.

Juk van mijn schouder, steen af van mijn maag
als ik publiek en lezer kan vertellen:
ik antwoord quasi luchtig op uw vraag
of het nou eens gelukt is: ja, vandaag!

Cees van Weerd

Cees van Weerd was van 2012 tot 2015 stadsdichter van Amersfoort. Cees is dichter en tekstschrijver en was journalist bij de Amersfoortse Courant. Hij debuteerde met een gedicht over de afgebrande Elleboogkerk. Ook schreef hij een gedicht naar aanleiding van de aanslag in januari 2015 op Charlie Hebdo in Parijs dat hij voordroeg tijdens een steunbijeenkomst bij de Lieve Vrouwetoren.

De Verhalennacht

Als zo vaak is het weer raak
Valt de nacht bikkelhård
In zwartomrande scherven
Diepgewond van levenssmart

Nog twee cafés sluiten hun deur
Een lantaarn druïpt lauwe pis
Er wordt wat laf gescholden
Naar wie nog nuchter is

Het verhaal gaat
Dat de apothekersvrouw
Te dicht zat bij de pot

Te goed was van geloof
Om haar leven te behangen
Te licht was in haar lot

Arjen van der Linden

Arjen van der Linden was van 2010 – 2012 stadsdichter van Amersfoort. Arjen is oud-docent Nederlands, tekstschrijver, dichter, drummer, theatermaker en kunstschilder. Van zijn hand verschenen drie bundels. De laatste 'Als niets' (2016) is een poëzie novelle; een mix van een gedichtenbundel en een korte roman.

Aanslag

Achteraf gezien had de dichter
zich ook erg verdacht gedragen

het begon al met zijn kleding
roze overhemd net jasje
en een zwarte pantalon

hij zat achterin het zaaltje
aan een tafel en een wijntje
wat te lezen in een bundel
(naar wij weten nu zijn eigen)

en hij leek soms zelfs geboeid
door de woorden van de spreker
die hij peinzend in zich opnam
met zijn hand onder zijn kin

tot hij midden in de pauze
zomaar zonder reden opstond
en de zaal verliet al roepend
de poëzie is groot!

(of dood zou iemand later
tegen de politie zeggen)

op de tafel bleef de bundel
eenzaam achter tot die vrouw
(of een meisje maar haar lichaam
is nog niet bijeengeraapt)

ze liep langs en zag de bundel
werd nieuwsgierig las de voorkant
en deed toen (oh duister noodlot)
met haar hand het boekje open

woorden schoten door de ruimte
zes doorboorden er haar lichaam
zinnen vlogen op hun doel af
troffen mensen in het hart

achttien doden elf gewonden
naar de dichter wordt gezocht
het motief is nog onduidelijk
en rijm ontbrak geheel

David van den Bosch

David van den Bosch was 2008 en 2009 de eerste stadsdichter van Amersfoort. Hij is dichter, schrijver, theatermaker en verhalenverteller. In 2009 bracht hij de bundel *Vóór* de voorstelling uit. In december 2016 verscheen bij uitgeverij Nabij Producties zijn eerste detectiveroman 'Het Meisje met de Hond - een Connla Quinn Mysterie'. Er volgden meerdere boeken over de Ierse detective Connla Quinn, alle spelend in Amersfoort.

Nacht van de Literatuur

Bij de 10^e Nacht van de Literatuur, Amersfoort

In 2025 vond de 10^e Nacht van de Literatuur en de 90^e Boekenweek plaats. Ook vierden we 80 jaar bevrijding en een jaar lang 'Amersfoort garnizoensstad'.

Ter gelegenheid van dit alles organiseerde de Nacht van de Literatuur voor de eerste keer een schrijfwedstrijd korte verhalen. Het thema was 'Oorlog en Vrede'.

In deze uitgave vindt u de winnaars en genomineerden van de schrijfwedstrijd (jongeren en volwassenen). Verder staan er bijdragen in van de oud stadsdichters van Amersfoort, die jaarlijks bijdroegen aan de Nacht. Ook de huidige stadsdichter, Tanja ter Brake, leverde een bijdrage. Hun onderwerpen betreffen ofwel het thema 'Oorlog en Vrede' ofwel de literatuur.

Tot slot schreef Guido de Wijs een kort historisch overzicht van onze 10 edities.

Deze uitgave is tot stand gekomen dankzij bijdrages van de gemeente Amersfoort, drukkerij Wilco, De Vrije Uitgevers, Scripta Media en uitgeverij Thieme Meulenhoff.

